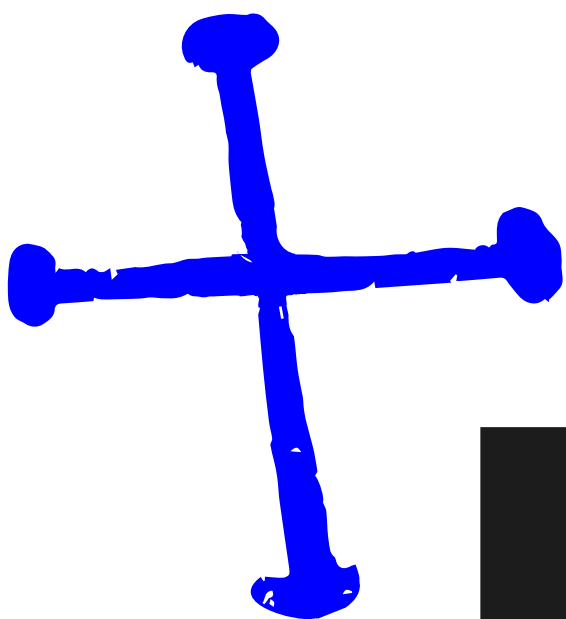

romà- nà- nic

#mésromànic

MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA

Isabel und Balz Baechi
STIFTUNG

CAT

El Museu Nacional incorpora fragments de pintura mural als conjunts romànics de Sant Climent de Taüll, Sant Pere del Burgal i Sant Joan de Boí

- ✚ Aquest projecte completa significativament tres dels més importants conjunts de la col·lecció d'art romànic.
- ✚ Les investigacions realitzades en els últims 10 anys pels equips del Museu aporten importants dades sobre els colors i les tècniques emprades pels mestres pintors del romànic.
- ✚ Alguns dels fragments que s'incorporen als conjunts, conservats a les reserves, són en la seva majoria desconeguts pel públic.
- ✚ Aquestes actuacions són les primeres del programa més romànic, que inclou també un Congrés internacional, una nova sala amb obres del mestre de Cabestany i una exposició a les valls d'Aneu.

En el centenari de l'arrencament i museïtzació de les pintures murals, el Museu Nacional està portant a terme una sèrie d'actuacions en el nucli principal de la col·lecció d'art romànic que, per les seves característiques especials, s'allargaran fins al 2025.

El primer d'aquests projectes completa de forma molt significativa la lectura actual de tres conjunts que són el cor de la col·lecció del Museu Nacional: les pintures de Sant Climent de Taüll, Sant Pere del Burgal i Sant Joan de Boí.

La incorporació dels fragments ha comportat unes actuacions prèvies complexes i de llarga durada, anys de treball continuat durant els quals els equips del Museu han abordat de forma interdisciplinària l'estudi de les pintures, la reconstrucció de la seva història i la localització del seu emplaçament. Han treballat en la consolidació i neteja dels fragments, la preparació dels calcs per comprovar-ne l'encaix i la realització d'anàlisis químiques dels materials que aporten informació sobre la naturalesa dels pigments. S'han descobert dades inèdites sobre la tècnica pictòrica mural; només de Sant Climent de Taüll s'han extret més de 40 mostres que han permès fer descobriments rellevants sobre la forma de treballar dels mestres medievals i sobre l'arrencament i el traspàs de les pintures a un nou suport. Tots aquests treballs permeten una relectura més completa dels conjunts.

ELS MESTRES DE L'ANY 1100 ARRIBEN A L'ANY 2023

El Museu Nacional és únic al món pels seus conjunts de pintura mural romànica, descoberts en la seva majoria a principis del segle XX als Pirineus. En el moment de la seva descoberta, les institucions públiques catalanes van impulsar-ne l'adquisició, l'arrencament i el trasllat al Museu, on s'exposen des del 1923.

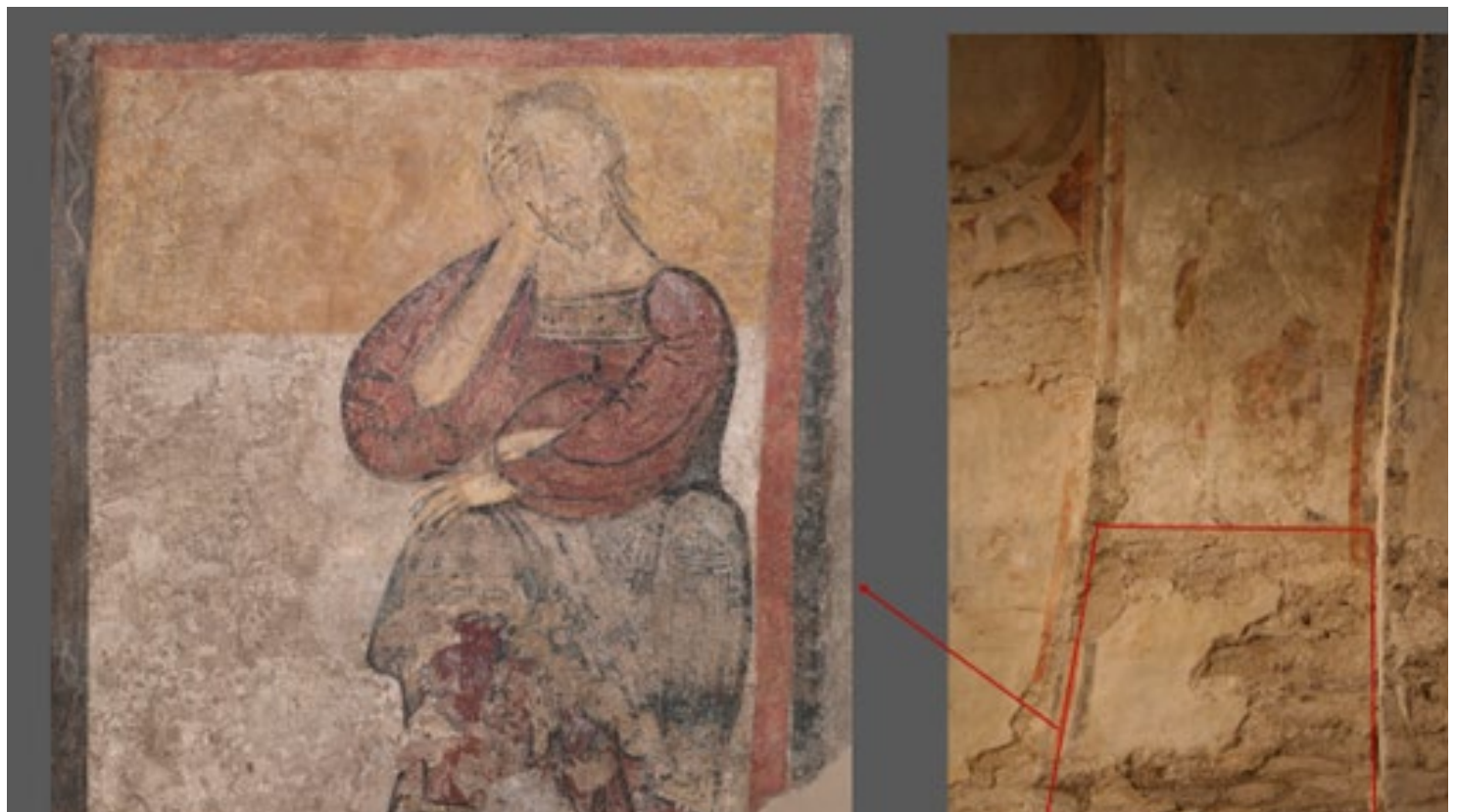
Les pintures van ser extretes per restauradors italians mitjançant la tècnica de l'*strappo*, que consistia en arrencar la superfície de color separant-la del morter. Un cop adherides a dues teles, les van instal·lar en una estructura de fusta, guix i estopa. Aquestes estructures conformen un conjunt extraordinari d'obres cabdals de l'art romànic.

La col·lecció d'art romànic del Museu Nacional compta també amb un important conjunt de pintures sobre taula, que inclou els frontals d'altar pintats més antics d'Europa, talles de fusta policromada, escultures en pedra i objectes litúrgics dels segles XI al XIII.

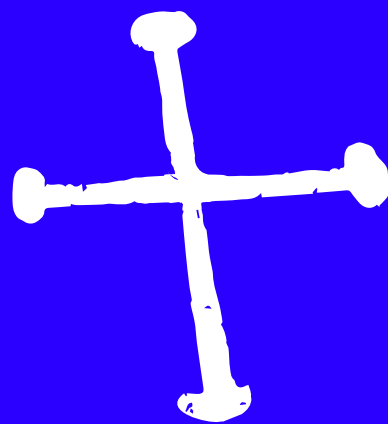
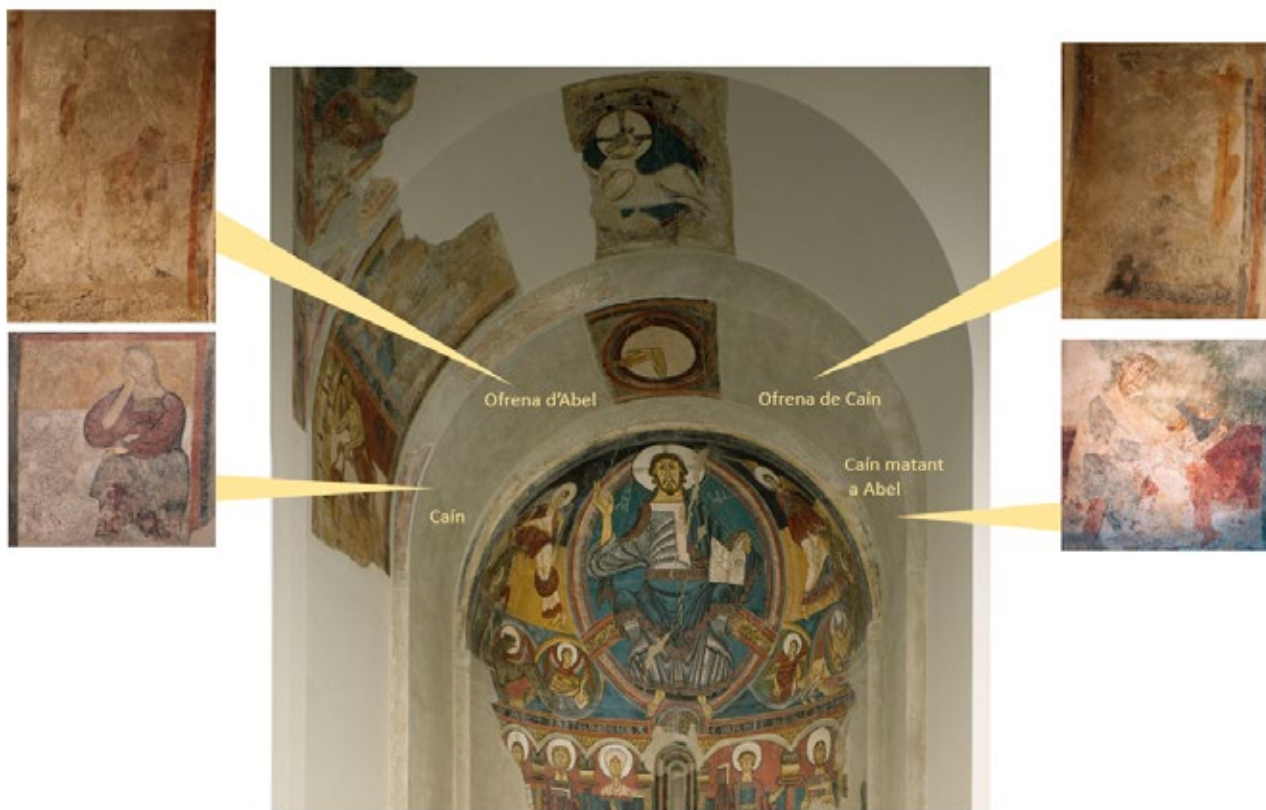
INTERVENCIÓ A SANT CLIMENT DE TAÜLL

En el cas de Sant Climent de Taüll s'incorpora a l'absis la figura de Caín, que completa notablement la lectura de la història de Caín i Abel a l'arc centrat per la mà de Déu. El fragment incorporat es conserva força íntegre. Durant anys s'havia exposat exempt i emmarcat, desvinculat del seu lloc d'origen a l'absis. La certesa de la seva ubicació en aquest arc s'ha pogut confirmar amb la descoberta dels vestigis de pintura de l'església de Sant Climent i en les intervencions dutes a terme in situ a partir del 2013. Al mateix arc de la mà de Déu s'hi podia veure les ofrenes de Caín i d'Abel, Caín matant a Abel i Caín, condemnat, amb gest de penediment.

CAÍN

La figura de Caín i l'espai d'on va ser arrencat, sota els vestigis de la imatge de l'ofrena d'Abel, a l'església de Sant Climent

NOVES APORTACIONS A PARTIR DE L'ESTUDI DELS MATERIALS DE SANT CLIMENT DE TAÜLL

Les anàlisis de més de 40 mostres de l'absis i també del fragment de Caín han permès identificar materials fins ara desconeguts que apropen el procés creatiu d'aquestes pintures sobre el mur a les pintures en altres suports. S'han trobat **restes de làmines d'estany oxidat** a la creu del nimbe del Crist en Majestat, igual que el que era utilitzat en els frontals romànics per crear falsos daurats. També s'ha descobert que hi ha **mini barrejat amb cinabri per donar tocs de llum als vermells**, pràctica que s'esmenta en els tractats medievals quan es pinta sobre fusta.

S'ha pogut comprovar que **els colors originals s'han mantingut amb molt poques alteracions i que la gamma cromàtica és molt més àmplia del que sabíem fins ara**. El blanc, el negre, el blau aerinita, juntament amb els quatre vermells i els dos ocres es van fer servir sols o en complexes barreges per aconseguir **recrear la sensació de volum**.

Per donar sensació de volum se seguia el procediment dels tres tons, tan emblemàtic i típic de l'art romànic i bizantí, i que consistia en la sobre posició de capes de color.

S'ha vist que **el taller del mestre de Taüll segueix una sistemàtica tant en la manera de pintar com en l'ús de la geometria per distribuir la composició**. La seva excepcionalitat la trobem en l'excel·lència del traç, en la tria acurada dels colors i en l'harmonia geomètrica.

Mitjançant les anàlisis químiques s'ha vist que les primeres capes de pintura són al fresc i les últimes capes, amb detalls minuciosos, estan pintades al sec.

Les investigacions també han demostrat que **la brillantor i la saturació dels colors d'aquestes pintures s'explica pel procés de carbonatació que es produeix durant l'assecatge del morter**.

L'adhesiu utilitzat a principis del segle XX per unir la pintura arrencada a les teles de traspàs consistia en una barreja de calç, formatge i llet. La recerca sobre la reacció de carbonatació en les pintures explica perquè l'adhesió d'aquestes teles és encara bona i ens permet avaluar com evolucionen químicament els materials utilitzats en el traspàs al nou suport. **Cal però un control estricte de les condicions de temperatura i humitat relativa** a causa de la reactivitat dels materials d'aquestes pintures, així com un coneixement especialitzat per dur a terme les intervencions.

CRONOLOGIA

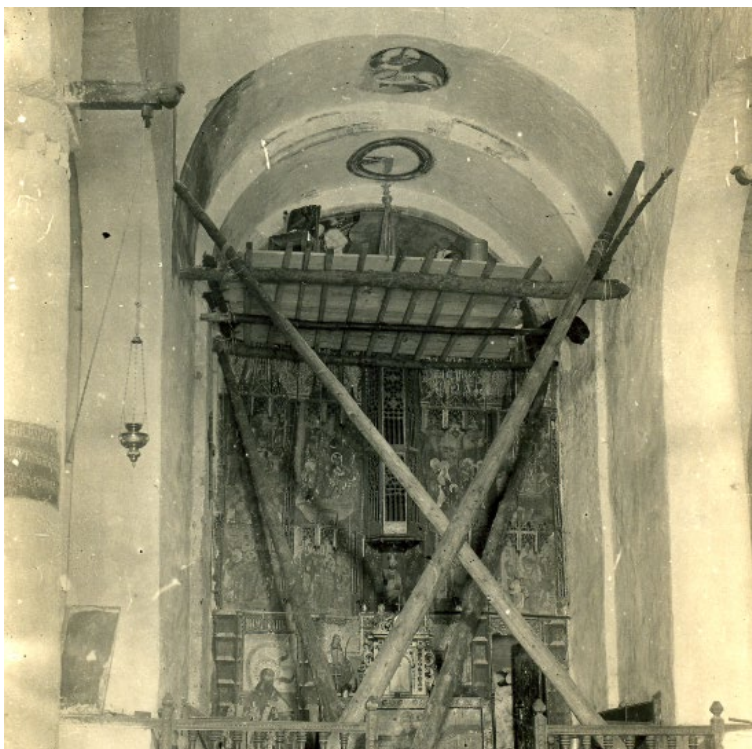
SANT CLIMENT DE TAÜLL

1904-1907

Domènech i Montaner, el 1904, i Adolf Mas, fotògraf de la Missió Arqueològica a la Ratlla d'Aragó, el 1907, veuen les pintures de la conca de l'absis darrere el retaule, la mà de Déu i l'Agnus Dei a les parts altes dels arcs del presbiteri i la inscripció a la primera columna de la nau. La resta de pintures avui recuperades no eren visibles.

1920

El juny i el juliol del 1920, Franco Steffanoni arrenca totes les pintures que eren visibles (visió de Déu amb els símbols dels Evangelistes i l'apostolat, la mà de Déu, l'Agnus Dei, i la inscripció de la columna) i algunes pintures que van aparèixer després de rascar l'encalat dels arcs: el pobre Llätzer amb el gos i la figura de Caín, llavors no identificat.

Una vegada arrencades les pintures es pot veure, darrere el retaule, la capa profunda del Crist en Majestat. Aquesta fotografia del 1920 va ser realitzada just després d'arrencar les pintures. Encara no s'ha desmuntat la bastida.

1923-1930

A inicis de novembre de 1923, els restauradors italians acaben la instal·lació al Museu de la Ciutadella de tots els conjunts de pintura mural acordats amb la Junta de Museus el març de 1920. El conjunt de les pintures de Sant Climent, que havien estat les primeres a ser arrencades, van quedar instal·lades en una estructura en forma d'absis. En un arc proper a l'absis s'hi mostraven, sense correspondre a la seva distribució original, el pobre Llätzer, la mà de Déu i la figura de Caín. Altres fragments, com ara l'Agnus Dei i els àngels de l'absidiola lateral estaven emmarcats i exposats a la mateixa sala.

Entre 1923 i 1930 Caín es podia veure davant per davant amb el poble Llätzer, a l'arc d'entrada, a la sala de Sant Climent.

El fragment va estar exposat al públic al museu Parc de la Ciutadella des de 1924, en un arc que donava pas a la sala de les pintures de l'absis de Sant Climent on també hi havia el pobre Llätzer i la Mà de Déu

1934 Amb el trasllat del Museu al Palau Nacional l'arc amb fragments s'exposa a la mateixa sala que l'absis de Sant Climent

El 1995, després d'haver estat a les reserves des del 1936, Caín s'exposa emmarcat a la sala de Sant Climent

1934

El 1934 l'arc es trasllada al Palau Nacional de Montjuïc, nova seu del Museu d'Art de Catalunya on acabaria instal·lat tal com l'hem vist fins fa pocs dies, només amb la mà de Déu al centre i sense Caín, de qui no es coneixia l'emplaçament exacte.

1995

Després d'haver estat a les reserves des del 1936, Caín s'exposa el 1995 emmarcat a la sala de Sant Climent el 1995.

El 1960 s'instal·la a l'església una còpia de les pintures de l'absis realitzada per Ramon Millet. La restauració més recent ha deixat novament al descobert la capa profunda de les pintures de la conca absidal, sobre la qual s'hi projecta el mapping que conté la imatge de les pintures que es van arrencar (conservades al Museu Nacional), així com una proposta de restitució de tot el conjunt pictòric.

ACTUACIONS A SANT PERE DEL BURGAL: UNA NOVA UBICACIÓ PER LES FIGURES DELS PROFETES

La intervenció a Sant Pere del Burgal consisteix en la reintegració de tres fragments a l'absis I és un exemple de com la recerca i el coneixement sobre les obres del museu és un procés en contínua evolució. En aquest cas, no s'incorporen noves figures sinó que es canvia la ubicació dels dos profetes, després d'haver pogut determinar la seva localització original a l'arc triomfal de l'absis, gràcies principalment a una fotografia antiga. També s'incorpora un fragment de senefa de l'arc i un fragment de grans dimensions i fins ara mai exposat al públic que representa la part inferior de cinc figures, que s'han pogut restaurar i estudiar en profunditat.

Les pintures del Burgal, de finals del segle XI- inicis del segle XII, formen part de l'anomenat Cercle de Pedret que també inclou les pintures d'Àneu, Ager i Saint Liser, al Coserans. A la volta de l'absis hi havia una Visió de Déu amb profetes i arcàngels, avui força desapareguda. A la part

central del mur de l'absis hi ha Sant Pere, la Mare de Déu, Sant Joan Baptista i Sant Pau, principals representants de l'Església romana en la reforma gregoriana, impulsada al Pallars pel Bisbat d'Urgell. Els fills dels comtes del Pallars Sobirà, en dos retrats conservats in situ, haurien dedicat la decoració d'aquesta església a la memòria dels seus pares Llúcia de la Marca i Artau I, prometent fidelitat de la casa comtal al bisbe d'Urgell, a la vegada que es suplicava el perdó del comte que havia mort excomunicat.

Les pintures del Burgal van formar part dels primers llistats de compra de pintures que la Junta de Museus va negociar amb el Bisbat d'Urgell el 1919. Però ben aviat aquest les va intercanviar per les de Sant Miquel d'Engolasters donat que les del Burgal les tenia reservades a un particular. Arturo Cividini, restaurador que ja havia participat en els arrencaments per a la Junta de Museus, les va arrencar el 1926 per a Lluís Plandiura. Aquest col·leccionista les va tenir exposades a casa seva, emmarcades en diferents fragments fins que va vendre la seva col·lecció a la Junta de Museus el 1932.

El Museu les va exposar en fragments emmarcats fins el 1965, quan va construir l'estructura de fusta en forma d'absis. Aquesta circumstància va fer que Joan Ainaud de Lasarte, llavors director del Museu d'Art de Catalunya, iniciés una campanya de revisió dels llocs d'origen de les pintures murals ja arrencades, descobrís noves pintures i les incorporés a les col·leccions del Museu. Al Burgal hi va trobar el gran fragment de la part inferior de cinc personatges que li va donar la pauta per a incorporar el fragment dels dos profetes a l'arc triomfal.

El fragment dels dos profetes conserva la mateixa intervenció feta per Cividini a finals dels anys 20, just deprés de l'arrencament. Les dues teles de traspàs originals de l'arrencament continuen adherides directament sobre la fullola de fusta, sense estrat de reversibilitat. Es retirarà el suport rígid de fusta i es posarà a la nova ubicació sobre un estrat de reversibilitat.

El fragment de la part inferior dels cinc personatges es va arrencar l'any 1969 i fins ara no s'ha exposat mai al públic. L'any 1999 es van retirar les teles del traspàs i es van substituir per teles noves. A l'any 2008 es va intervenir per fixar la policromia i entre el 2014 i el 2018 es quan es treballa per l'anvers, retirant els estucs i els morters que trepitjaven pintura original, es neteja i es fan reintegracions cromàtiques.

El 1934 l'arc es trasllada al Palau Nacional de Montjuïc, nova seu del Museu d'Art de Catalunya on acabaria instal·lat tal com l'hem vist fins fa pocs dies, només amb la mà de Déu al centre i sense Caïn, de qui no es coneixia l'emplaçament exacte.

Reintegració de tres fragments

INCORPORACIÓ DE QUATRE FRAGMENTS A SANT JOAN DE BOÍ

A les sales de Sant Joan de Boí s'incorporaran quatre fragments de la decoració de les pintures que s'ubicaven a les columnes de l'església. Aquests fragments estan en procés de restauració i caldrà una intervenció en la museografia actual per adequar la forma de les columnes a les pintures.

L'interior de l'església de Sant Joan de Boí havia estat totalment decorada amb pintures murals romàniques, però a inicis del segle XX sols algunes parts dels murs medievals amb pintures eren visibles. L'església, al llarg dels anys, havia estat molt reformada i la recuperació de totes les pintures murals no va ser possible sense una restauració sencera de l'edifici medieval, que es va dur a terme a finals dels anys 1970.

Després de les campanyes d'arrencament dels anys 1920 i 1970, el Museu Nacional conserva tota la decoració mural romànica que va ser possible recuperar d'aquesta església i que correspon a fragments de les dues naus laterals, uns pocs vestigis del mur occidental i la decoració exterior de la portada, molt malmesa pel pas del temps. Dissortadament, la decoració de la capçalera i de la nau central, que de ben segur van existir, no s'han conservat.

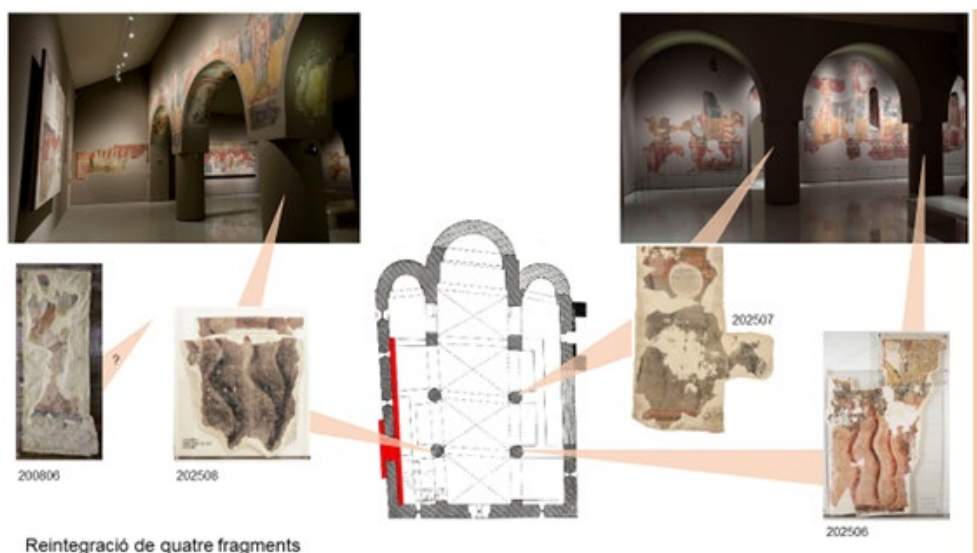
Amb tot, les pintures de Sant Joan de Boí revelen un particular programa iconogràfic. A les naus laterals es creu que hi havia un cicle dedicat als sants -al qual pertany el fragment de la Lapidació de sant Esteve- i l'escena festiva

amb joglars i saltimbanquis. Als intradossos dels arcs de separació de les naus s'hi conserva un important repertori d'animals, reals o fantàstics, que si bé respon a temes de llarga tradició, aquí té l'excepcionalitat per ser en pintura mural i haver-se conservat.

Als fragments del mur occidental s'hi pot reconèixer la imatge de la bèstia apocalíptica, uns pocs elements de l'infern i d'altres de la representació del Sí d'Abraham que en conjunt testifiquen la representació d'un Judici Final.

La pintura de l'interior de l'església també incloïa els pilars i columnes de separació de les naus, de les quals es conserven diversos fragments d'imitació de marbrejats.

El particular estil d'aquestes pintures és diferent al d'altres conjunts catalans i es consideren les més antigues de la Vall de Boí i del Museu Nacional. Datades al tombant de segle XI-XII, les pintures de Boí es vinculen estilísticament a la cultura artística del centre i el sud de França, amb la qual la Vall havia estat vinculada des d'època carolíngia. El caràcter dinàmic de les representacions i formes ben perfilades les fan pròximes als procediments de la il·luminació de manuscrits, tant fonamentals no sols en la transmissió de models formals sinó també en la difusió de motius iconogràfics.

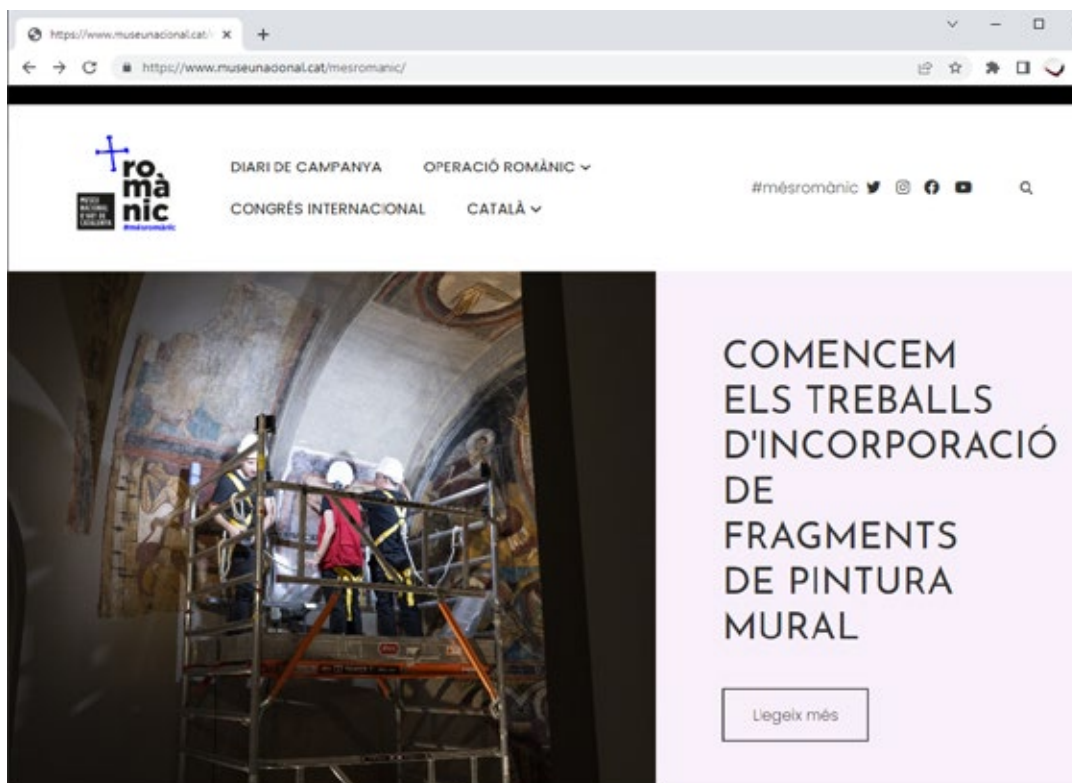
MÉS ROMÀNIC

el Mestre de Cabestany entra a la col·lecció, exposició a les valls d'Àneu i un gran Congrés internacional

Els quatre projectes principals que es realitzaran a la col·lecció d'art romànic aquest any 2023 combinen aspectes patrimonials, de conservació, investigació, i divulgació.

El **Museu obrirà un nou espai dedicat al Mestre de Cabestany**, gràcies a la incorporació a la col·lecció de quatre fragments escultòrics procedents del monestir de Sant Pere de Rodes atribuïts a aquest mestre i el seu taller, que van ser recentment adquirits per la Generalitat de Catalunya. Aquest estiu portarà a l'església de Sant Joan d'Isil, a les valls d'Àneu, **un projecte de l'artista Oriol Vilapuig** i al setembre s'organitza el II Congrés Internacional Trobades Mediterrànies, amb el títol Espai pintat, espai reconstruït a la pintura medieval (segles IV-XIII). El congrés s'organitza conjuntament amb la Sapienza Università di Roma i la Universitat Autònoma de Barcelona i tindrà lloc al Museu Nacional i a la Vall de Boí els dies 13, 14 i 15 de setembre.

El Museu també posa a disposició del públic una pàgina especial al web dedicada al projecte ([museunacional.cat/mesromanic](https://www.museunacional.cat/mesromanic)), que inclou, entre d'altres recursos, videos, informació i un diari de campanya que s'actualitzarà periodicament per anar descobrint els moments clau d'aquestes intervencions i els projectes que el Museu dedica al romànic.

The screenshot shows the website's header with the following elements:

- Logo: **romànic** with the text "MUSEU NACIONAL DE CATALUNYA" below it.
- Navigation links: DIARI DE CAMPANYA, OPERACIÓ ROMÀNIC, CONGRÉS INTERNACIONAL, CATALÀ.
- Social media icons: #mésromànic, Twitter, Instagram, Facebook, YouTube, and a search icon.

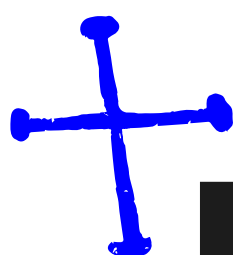
The main banner features a photograph of restoration workers on scaffolding in a church interior, with the following text overlay:

COMENCEM
ELS TREBALLS
D'INCORPORACIÓ
DE
FRAGMENTS
DE PINTURA
MURAL

Below the text is a button labeled "Llegeix més".

#mésromànic
[museunacional.cat/mesromanic](https://www.museunacional.cat/mesromanic)

romànic

#mésromànic

**MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA**

Oficina de premsa
Tel. 93 622 03 60
premsa@museunacional.cat

Parc de Montjuïc
Barcelona
www.museunacional.cat

  @MuseuNac_Cat

Un Museu compromès

SR10-0004/2013

BIOSPHERE
committed entity

GA 2011/0959

EMAS
GESTIÓ AMBIENTAL
VERIFICADA
ES-CAT-00005